

УДК 378.014

РОЗВИТОК ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ ЯКОСТІ

© **Чорновол-Ткаченко О.О.**

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Інформація про автора:

Чорновол-Ткаченко Ольга Олександрівна: ORCID: 0000-0001-9789-3850; ем.heming.88@gmail.com; кандидат філологічних наук, завідувач кафедри англійської мови, доцент кафедри методики та практики викладання іноземної мови; Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна; майдан Свободи 4, Харків, м. Харків, 61022, Україна.

Перед вищою освітою України на сучасному етапі стоїть серед багатьох інших і завдання приведення у відповідність якості академічних надбань студентів до вимог суспільства щодо їх професійних та інших компетенцій. На фоні відсутності єдиних технологій оцінювання якості вищої освіти в країні викладачі та адміністрації окремих університетів мають автономно розробляти стратегії якісного оцінювання та моніторингу. У статті пропонується ретроспективний огляд провідних тенденцій сучасного світового досвіду моніторингу вищої освіти з метою виокремлення найбільш ефективних з них, які мають практичний потенціал для впровадження в Україні. Результатом проведеного аналізу є висновок про те, що ефективний моніторинг якості освіти можливий за умови зміни парадигми мислення освітян: від перевірки інформативної складової студентських академічних надбань до орієнтації на утилітарну, соціальну та професійно обумовлену. Ефективність перевірки якості освіти також підвищує участь окремих ВНЗ у відповідних об'єднаннях та залучення до процесу оцінювання незалежних експертів.

Ключові слова: академічні надбання студентів, вища освіта, ефективні методи моніторингу та оцінювання, моніторинг та оцінка якості вищої освіти, показники якості освіти, стандарти якості освіти, якість освіти.

Чорновол-Ткаченко О.А. «Развитие высшего образования в условиях глобализации: проблемы качества»

Перед высшим образованием Украины на современном этапе стоит среди многих других и задание приведение в соответствие качество академической успешности студентов к требованиям общества к их профессиональным и иным компетенциям. На фоне отсутствия единых технологий оценивания качества высшего образования в стране преподаватели и администрации отдельных университетов должны автономно разрабатывать стратегии качественного оценивания и мониторинга. В статье предлагается ретроспективный обзор передовых тенденций современного мирового опыта мониторинга высшего образования с целью определения наиболее эффективных из них, которые имеют практический потенциал для внедрения в Украине. Результатом проведенного анализа есть вывод о том, что эффективный мониторинг качества образования возможен при условии смены парадигмы мышления работников образования: от проверки информативной составляющей студенческой академической успешности к ориентации на утилитарно, социально и профессионально обоснованную. Эффективность проверки качества образования также повышает участие отдельных ВУЗов в соответствующих объединениях и привлечение к процессу оценивания независимых экспертов.

Ключевые слова: академическая успешность студентов, высшее образование, качество образования, мониторинг и оценивание качества высшего образования, показатели качества образования, стандарты качества образования, эффективные методы мониторинга и оценивания.

O. Chornovol-Tkachenko “The development of higher education in the globalization conditions: quality problems”

Tertiary education in Ukraine now faces, among many others, the challenge of bringing into accord students' academic proficiency with community's requirements to their professional and other competencies. Having no unified techniques of assessing quality of tertiary education available in the country, teachers and administrations of separate universities have to develop strategies of effective assessment and monitoring quality of education. The paper represents a retrospective review of leading tendencies of world experience in monitoring tertiary education with the aim of singling out the most effective ones, the ones that have a practical potential for implementation in Ukraine. The result of the research conducted is a conclusion that effective monitoring of education quality becomes possible on condition of shifting educationalists' paradigm of thinking: from checking the informational constituent of students' academic proficiency to orientation towards utilitarian, social and professional aspects. Effectiveness of assessing education quality can be raised by separate universities' participation in corresponding unions and by involving independent assessing experts.

Key words: effective methods of monitoring and assessment, indicators of quality of education, monitoring and assessment of tertiary education quality, quality of education, standards of education quality, students' academic proficiency, tertiary education.

Постановка проблеми. Реформування вищої освіти в Україні за останні двадцять років є відображенням всесвітніх тенденцій, спрямованих на підвищення ефективності навчання в університеті, на відповідність якості освіти високим вимогам суспільства до професіоналів, які мають диплом вищого навчального закладу. Очевидно, що цей процес реформування в країні набирає обертів, що освітяни України мусять віднайти відповіді на виклики сучасності, але безумовною перевагою є можливість аналізувати досвід зарубіжних колег, які вже досягли позитивних результатів у розвитку моніторингу та оцінці академічних надбань студентів [13; 10; 9 та ін.]. У цьому бачимо **актуальність** дослідження.

Об'єктом дослідження є моніторинг якості вищої освіти, а **предметом** – ефективні моделі та методики його реалізації у світовій педагогічній практиці.

За **мету** дослідження маємо виокремити механізми ефективного моніторингу якості освіти, що активно використовуються у світі. Така мета передбачає виконання певних **завдань**, а саме: дослідити історію питання, проаналізувати напрямки діяльності агенцій моніторингу якості освіти за кордоном, дослідити впровадження базових технологій моніторингу на рівні ВНЗ; вивчити показники якості освіти, які вважаються базовими для якісного оцінювання академічних надбань студентів.

Аналіз сучасного досвіду та досліджень. З початку XXI сторіччя одним із ключових питань організації навчального процесу університетів світу є наявність чітко прописаних вимог до того, що студенти вивчають, мають знати та вміти робити, тобто опис стандартів вищої освіти. При цьому за останні 10 років фокус в обговоренні цього питання перемістився зі стандартизації процесу викладання на оцінювання в загальному сенсі знань випускників університетів як основного результату діяльності та відповідальності вищого навчального закладу.

Моніторинг якості академічних надбань студентів на національному та міжнародному рівні має свою історію: піонерами в цьому напрямку стали колеги з Бразилії, які в 1996 році впровадили національну систему екзаменів із різних дисциплін для випускників університетів. У США Колегія з оцінки знань (the Collegiate Learning Assessment) протягом уже майже десятиріччя збирає об'єктивні дані щодо якості знань випускників понад 400 ВНЗ. У Великій Британії в 2009 році Агенція із забезпечення якості (the Quality Assurance Agency) розпочала роботу із зовнішніми екзаменаторами з метою розробки більш прозорих критеріїв оцінки стандартів академічних надбань. В Австралії в 2009 році було створено Агенцію з питань якості вищої освіти (the Australian Universities Quality Agency), яка вивчає

засади генералізованого підходу до встановлення та оцінки академічних стандартів у вищій освіті.

Таким чином, бачимо, що проблема стандартизації вищої освіти та методик об'єктивного оцінювання академічних надбань випускників університетів існує на світовому рівні та є ознакою високих вимог сучасного суспільства до якості вищої освіти. Вирішення цієї проблеми ефективно не може бути легким, бо передбачає кардинальну зміну методології та культури оцінки якості вищої освіти від того, ЯК університет навчає, до того, ЧОГО саме досягли випускники. Такий перехід можливий за умови створення особливих педагогічно-організаційних умов для професорсько-викладацького складу та адміністрації університетів. Так заохочення освітян до дискусії та внесення пропозицій щодо моніторингу вищої освіти на національному рівні однозначно може стати інструментом для досягнення цієї мети. Наприклад, результатом такого обговорення у Великій Британії став перелік навичок, якими мусять володіти випускники вищого навчального закладу, в межах загальноєвропейського проекту Тюнінг (European Tuning Process) [7]. У Сполучених Штатах Америки цей діалог дозволив Асоціації американських коледжів та університетів (Association of American Colleges and Universities) сформулювати так звані «метарубрики» (metarubrics), тобто перелік знань та навичок, які має опанувати студент. В Австралії ряд університетів опублікував на своїх сайтах перелік «якостей, притаманних випускнику» («graduate attributes»). Наприклад, сайт Технологічного університету Сіднею (Technological University of Sydney) містить таку інформацію: «Підхід до побудови навчального плану, що враховує формування навичок, якими мусить володіти наш випускник, спрямовано на отримання бажаного результату студентами до того, як вони завершать навчання в університеті» [8]. Ці якості передбачають, що випускник:

- володіє навичками безперервного навчання з метою особистісного розвитку та досягнення досконалості у професійній кар'єрі;
- ефективно оперує корпусом знань, який є фундаментом професійної діяльності;
- віддано виконує дії та несе відповідальність професіонала та громадянина [там само].

У наш час відповідальність за надання студентам якісної освіти лежить на ВНЗ, які завдяки процесам децентралізації отримують все більшу автономність. Усвідомлення того, що високі стандарти освіти формуються з багатьох чинників, зокрема з рівня знань та навичок, якими володіють випускники вищої школи, є ключовим моментом у зміні педагогічної парадигми освітян. Якісний моніторинг якості сучасної вищої освіти, як демонструє світова практика, враховує не тільки (та не стільки) інформативну складову, скільки відповідність знань студентів соціальним, професійним, психологічним та іншим вимогам суспільства. У якості підтвердження означеної вище тенденції наведемо позицію комісії з тестування та оцінювання США, яку провідні спеціалісти галузі висловили у спільному звіті ще в 2001 році: «У межах системи освіти вчителі/викладачі, представники адміністрації та особи, які формують стратегію розвитку освіти, будуть спиратись на загальне уявлення про те, яким чином студенти засвоюють матеріал, та про те, які аспекти компетентності є важливими для оцінювання» [14].

Не дивлячись на те, що необхідність проведення систематичних реформ у галузі оцінювання студентських надбань не викликає сумнівів серед освітян, процес реалізації змін іде повільно [15]. Однією з причин цього є відсутність одностайного розуміння такого базового поняття, як показник якості освіти, хоча в педагогічній літературі йому приділяється значна увага протягом півстоліття [1; 4; 12; 11; 5; 2]. Ці дослідники підкреслюють необхідність розробки таких критеріїв оцінювання якості освіти, які були б валідними, простими для розуміння, незмінними для різних соціо-культурних контекстів, чутевими до змін, а також такими, що можуть бути обчисленими. При цьому методологічно вірними можуть бути лише такі показники, які враховують ієрархічність сучасної освіти загалом та наявність певних етапів вищої освіти зокрема [6]. У 2007 році саме на таких засадах було сформовано перелік показників якості освіти як результат дослідження, що проводилося на базі п'яти провідних університетів Австралії. Наведена нижче таблиця

містить показники результативності освіти на «вході», на «виході» та в процесі навчання, враховуючи оцінку якості надбань студентів, роботи викладачів та функціонування вищих навчальних закладів:

Таблиця 1

	Кінцеві показники	Показники процесів навчання	Вхідні показники
Студенти-	<ul style="list-style-type: none"> - кількість студентів, що закінчили навчання та отримали диплом; - показники працевлаштування випускників; - академічна успішність; - здібності випускників; - наявність необхідних для роботодавця навичок; - відчуття задоволення від навчання у ВНЗ. 	<ul style="list-style-type: none"> - зайнятість студентів; - стійкість засвоених знань та академічний прогрес. 	<ul style="list-style-type: none"> - вступні вимоги; - шляхи вступу до ВНЗ; - різноманітність студентського складу; - загальні характеристики студентства; - прагнення студентів.
Викладачі	<ul style="list-style-type: none"> - досвід викладання; - ресурси, якими володіють викладачі. 	<ul style="list-style-type: none"> - процеси навчання; - упорядкування курсів, що викладаються; - системи підтримки навчального процесу. 	<ul style="list-style-type: none"> - характеристика професорсько-викладацького складу; - розвиток навичок культури університетської спільноти; - ресурси підтримки навчального процесу; - навчальний план.
ВНЗ	<ul style="list-style-type: none"> - розвиток ВНЗ; - репутація ВНЗ; - участь у житті місцевої громади. 	<ul style="list-style-type: none"> - керівництво академічними процесами; - упорядкування академічних процесів; - академічна культура; - підвищення кваліфікації співробітників; - системи підтримання якості. 	<ul style="list-style-type: none"> - характеристики ВНЗ; - ресурси ВНЗ; - співпраця із відповідною галуззю.

Таблиця 2. Показники якості освіти [3, с. 7].

Як ми можемо бачити, зазначені показники не є рівноцінними або однорідними за своєю природою. Так, наприклад, індикатори досвіду викладання, працевлаштування випускників, академічна успішність підлягають обчисленню і є завдяки цьому найбільш точними, у той час як показники репутації ВНЗ або академічної культури є більш абстрактними та місткими. Можемо дійти висновку, що автори наведених індикаторів виходять із розуміння оцінювання якості освіти як складного, багаторівневого та багатогранного процесу. А враховуючи сучасну спрямованість освітнього процесу на

індивідуальність та автономність ВНЗ, можемо припустити, що набір індикаторів якості освіти буде унікальним для кожного з них. Це не протирічить сучасній тенденції глобальної уніфікації певних аспектів вищої освіти, якщо будувати показники на загальних принципах простоти, валідності та гнучкості.

Аналіз системи показників якості освіти, що існують у сучасній світовій практиці, наводить нас на думку про їхню ієрархічність та провідну роль показників, що характеризують досягнення студентів. Безумовно, на академічну успішність зокрема, впливають такі показники, як характеристика професорсько-викладацького складу, навчальний план, досвідченість викладачів та ресурсна база ВНЗ. При цьому практично (а навіть і гіпотетично) навряд чи можна уявити ситуацію, коли показники, що характеризують викладачів та ВНЗ у цілому, високі, а показники студентської успішності знаходяться на низькому рівні. Саме тому вважаємо логічною та ефективною загальноприйнятну світову практику проводити глибокий аналіз вхідних показників (соціальне та культурне походження, їх прагнення, професійні сподівання та ін.), процесів безпосереднього навчання (наприклад, оцінювання академічного прогресу) та кінцевих показників (наприклад, аналіз відповідності навичок студентів-випускників очікуванням роботодавців) студентства.

Незважаючи на важливість оцінки надбань студентів на етапах вступу, навчання та після отримання диплому для адекватного моніторингу якості навчання, деякі ВНЗ свідомо відмовляються враховувати цей компонент [3], пояснюючи це традиційною конфіденційністю оцінювання знань та навичок студентів викладачами. Іншою причиною відмови від впровадження публічно відкритих та систематичних форм моніторингу студентських надбань бачимо не лише у світовій, а й у вітчизняній педагогічній практиці: професорсько-викладацький склад не отримує заохочень від адміністрації за розробку якісних інструментів або методик оцінювання. Окрім цього, висока кваліфікація викладача з будь-якої дисципліни не гарантує того, що викладач може скласти валідний тест із урахуванням психологічних, соціокультурних та інших факторів – для цього ВНЗ має запезпечити своїм співробітникам проходження спеціальних курсів із тестології. Усвідомлення викладачами основних принципів оцінювання та сучасної практики моніторингу якості освіти надасть співробітникам можливість покращити тестові завдання та інші процедури перевірки знань із власних дисциплін. У широкій педагогічній перспективі це змусить викладачів відволіктися від питання, як вони навчають студентів, та звернути увагу на те, що суспільство очікує від студентів та яким чином їхні надбання мають бути оцінені.

Іншим важливим напрямком у розвитку моніторингу якості вищої освіти є залучення експертної оцінки інструментів та засобів контролю. У ситуації, коли університети отримали автономність та свободу добору методичного та інформаційного наповнення курсів, можливість отримати кваліфіковану експертну оцінку завдань для контролю може стати універсальним засобом підвищення валідності та об'єктивності моніторингу. Експертній оцінці можуть підлягати як проекти завдань для оцінювання, так і виконані студентами роботи.

Підбиваючи підсумки проведеного дослідження, можемо зробити такі **ВИСНОВКИ**: поняття якості освіти стосується всіх аспектів функціонування ВНЗ, саме це робить його складним та багатогранним. Відповідно немає єдиного підходу до його визначення, а також до понять оцінювання та моніторингу. Більше того, спроби уніфікувати або нав'язати стандарти якості освіти та засоби оцінювання надбань студентів відповідно до цих стандартів – це крок назад, у напрямку від різноманітності практичної діяльності вищої школи. Позитивний досвід сучасної педагогіки та адміністрування у ВНЗ має двадцятирічну історію та доводить, що ефективний моніторинг якості освіти можливий за умови зміни парадигми мислення освітян від суто інформативної складової викладання на утилітарну, професійно та соціально обумовлену. Такий перехід передбачає підвищення кваліфікації викладачів у вигляді опанування ними основами тестології та суміжних дисциплін. У такому разі основну роль в удосконаленні моніторингу якості освіти можуть брати на себе

окремі ВНЗ та їх об'єднання, залучаючи при цьому незалежних експертів із певної галузі. Конструктивним підходом, який можемо спостерігати у світовій педагогічній практиці, є оцінювання надбань студентів із точки зору більш широкої індивідуальної, соціальної та економічної перспективи.

Дослідження, що представлено у цій статті, є пешим кроком у напрямку систематизації та обробки інформації про існуючий світовий досвід моніторингу якості освіти, але ми вбачаємо значну **перспективність** обраної тематики в дослідженні окремих аспектів, механізмів та методик оцінювання надбань студентів із метою вдосконалення моніторингу якості освіти в Україні.

Список використаних джерел

1. Bauer R. *Social Indicators* / Raymond A. Bauer. – Massachusetts : the MIT Press, Cambridge, 1966. – 357 p.
2. Cave M. *The Use of Performance Indicators in Higher Education: The Challenge of the Quality Movement* (3rd ed.) / M. Cave, S. Hanney, M. Henkel, M. Kogan. – London: Jessica Kingsley Publishers, 1997. – 209 p.
3. Coates H. *Defining and Monitoring Academic Standards In Australian Higher Education* / Hamish Bennet Coates // *Higher Education Management and Policy*. – 2010. – Vol. 22/1. – P. 1-17.
4. Cuenin S. *Performance Indicators in Higher Education: A Study of their Development and Use in 15 OECD Countries* / S. Cuenin. – Paris: OECD Publishing, 1988. – 86 p.
5. Davis D. *The Real World of Performance Indicators: A Review of their Use in Selected Countries* / D. Davis. – London: Commonwealth Higher Education Management Service, 1996. – 115 p.
6. *Educational Indicators In Focus, 2015* [online]. Access mode: <http://www.oecd.org/edu/skills-beyond-school/educationindicatorsinfocus.htm> [20th October 2015].
7. European Commission (EC), 2009. *European Tuning Process*. Accessed [online]. Available from February 1. Access mode: <http://unideusto.org/tuning> [1st November 2015].
8. Graduate Attributes. University of Sydney official site [online]. Access mode: www.uts.edu.au [5th November 2015].
9. James R. *Academic Standards and the Assessment of Student Learning: Some current issues in Australian higher education* / R. James // *Tertiary Education and Management*. – 2003. – 9(3). – P. 187-198.
10. Keeves J. P. (ed.) *Educational Research, Methodology, and Measurement: An International Handbook* / J. P. Keeves (ed.). – Oxford: Pergamon, 1988. – 792 p.
11. Kells H. *The Development of Performance Indicators in Higher Education: A Compendium of Twelve Countries*. – Paris : OECD Publishing, 1993. – 116 p.
12. Linke R. *Performance Indicators in Higher Education: Report of a Trial Evaluation Study Commissioned by the Commonwealth Department of Employment, Education and Training* / Russell Dean Linke : Vol. 1. – Canberra: Australian Government Publishing Service, 1991. – 243 p.
13. Linn R. L. (ed.) *Educational Measurement* / R. L. Linn. – New York : Macmillan Publishing Company, 1989. – 589 p.
14. Pellegrino, J. W. (ed.) *Knowing What Students Know: the Science of Design of Educational Assessment* / L. W. Pellegrino, N. Chudowsky, R. Glaser [online]. The National Academics Press Open Book. Available from: www.nap.edu/read/10019/chapter/1
15. Salmi J. *The Growing Accountability Agenda in Tertiary Education: Progress or Mixed Blessing?* // *Education Working Paper Series*. – 2009. – No. 16. – P. 109-131.

References

1. Bauer, R 1966, *Social Indicators*, MIT Press, Cambridge.

2. Cave, M, Hanney, S, Henkel, M & Kogan M 1997, *The Use of Performance Indicators in Higher Education: The Challenge of the Quality Movement*, 3rd edn, Jessica Kingsley Publishers, London.
3. Coates, H 2010, 'Defining and Monitoring Academic Standards In Australian Higher Education'. *Higher Education Management and Policy*, vol. 22/1, pp.1-17.
4. Cuenin, S 1988, *Performance Indicators in Higher Education: A Study of their Development and Use in 15 OECD Countries*, OECD Publishing, Paris.
5. Davis, D 1996, *The Real World of Performance Indicators: A Review of their Use in Selected Countries*, Commonwealth Higher Education Management Service, London.
6. *Educational Indicators In Focus* 2015, viewed October 2015, <<http://www.oecd.org/edu/skills-beyond-school/educationindicatorsinfoocus.htm>> .
7. European Commission (EC) 2009, *European Tuning Process*, viewed 1 November 2015, <<http://unideusto.org/tuning>> .
8. *Graduate Attributes*, University of Sydney official site, viewed 5 November 2015, <www.uts.edu.au> .
9. James, R 2003, 'Academic Standards and the Assessment of Student Learning: Some current issues in Australian higher education'. *Tertiary Education and Management*, no. 9(3), pp. 187-198.
10. Keeves, JP (ed.) 1988, *Educational Research, Methodology, and Measurement: An International Handbook*, Pergamon Press, Oxford.
11. Kells, H 1993, *The Development of Performance Indicators in Higher Education: A Compendium of Twelve Countries*, OECD Publishing, Paris.
12. Linke, R 1991, *Performance Indicators in Higher Education: Report of a Trial Evaluation Study Commissioned by the Commonwealth Department of Employment, Education and Training*, Australian Government Publishing Service, Canberra.
13. Linn, RL 1989, *Educational Measurement*, Macmillan Publishing Company, New York.
14. Pellegrino, JW, Chudowsky, N & Glaser, R (eds.) 2001, *Knowing What Students Know: the Science of Design of Educational Assessment*, The National Academics Press Open Book, viewed 1 November 2015, <www.nap.edu/read/10019/chapter/1> .
15. Salmi, J 2008, 'The Growing Accountability Agenda in Tertiary Education: Progress or Mixed Blessing?', *Higher Education Management and Policy*, no. 16, the World Bank, Washington DC, pp. 109-131.

Стаття надійшла до редакції 10.10.2015р.